

Značaj digitalizacije za održivost različitih sektora ekonomije

The importance of digitalization for the sustainability of different economy sectors

*Nenad Cvjetičanin*¹

Univerzitet „Union“, Pravni fakultet, Beograd, Srbija /
"Union" University, Faculty of Law, Belgrade, Serbia

Rad primljen / Received: 20.04.2023, Rad prihvaćen / Accepted: 03.08.2023.

Sažetak: Digitalizacija i održivost ekonomije predstavljaju dve važne i povezane teme koje čine svetske trendove i trenutno oblikuju budućnost globalne ekonomije. Digitalizacija u ekonomiji podrazumeva upotrebu digitalnih tehnologija u cilju povećanja efikasnosti radnih procesa. Četvrta industrijska revolucija u svojoj suštini predstavlja digitalnu transformaciju ekonomije i društva upotrebom veštačke inteligencije, robotike, interneta stvari i naprednih analiza velike količine podataka. U ovoj novoj industrijskoj revoluciji, popularno nazvanoj industrijska revolucija 4.0, tradicionalno osnovno sredstvo, odnosno kapital, gubi na značaju. Njen najvažniji resurs počinju da čine ljudi, odnosno primenljivo znanje i kreativnost, što predstavlja šansu za zemlje u razvoju da sustignu ekonomski razvijenije države. Digitalizacija i održivi razvoj su većinom komplementarni (dopunjujući) pojmovi. Održivi razvoj podrazumeva mogućnost da se izađe u susret potrebama sadašnjeg društva, bez ugrožavanja budućih generacija i njihovih potreba. Iz drugog ugla posmatrano, digitalizacija bi mogla predstavljati sredstvo, dok bi održivi razvoj predstavljao cilj, kome se teži. Kombinujući ova dva komplementarna pojma, nedavno je u stručnoj literaturi nastala nova kovanica- „Digitalna održivost“ (eng. digitainability). Ujedinjene nacije su 2015. godine usvojile ciljeve održivog razvoja, koji se oslanjaju na digitalizaciju i zelenu ekonomiju, što su ujedno i ciljevi Evropske Komisije usvojeni u post Kovid periodu, odnosno 2020. godine. Ovi ciljevi se odnose na donosiocje odluka, kompanije i društvo u celini, a prvi rezultati primene ciljeva se već osećaju.

Ključne reči: digitalizacija, održivost, zelena ekonomija, industrijska revolucija 4.0, digitalna održivost, strateški ciljevi.

Abstract: Digitization and sustainability in the economy are two important and related topics shaping the future of the global economy. Digitization in the economy implies the use of digital technologies in order to increase the efficiency of work processes. The fourth industrial revolution essentially represents digital transformation of the economy and society through the use of artificial intelligence, robotics, the Internet of things and big data. In this new industrial revolution, popularly called Industrial revolution 4.0, traditional production assets are losing its market value. On the other hand, applicable knowledge of employees is creating new value. This essentially represents a chance for developing countries to catch up in GDP race with highly developed countries. Digitization and sustainable development are mostly complementary terms. Sustainable development implies the ability to meet the needs of the current society, without endangering future generations in their needs. Observed from another angle, digitization could be the means, while sustainable development could be the goal, which we pursue. By combining these two complementary terms, a new term has recently been forged in the professional literature - Digitainability. In 2015, United Nations adopted the goals of sustainable development, which rely on digitization and the green economy, which are similar to those of European Commission adopted in the post-Covid period, i.e. 2020. These goals relate to decision-makers, companies and society, and we can already see the first results of implementation.

Keywords: digitization, sustainability, green economy, industrial revolution 4.0, digitaliability, strategic goals.

¹orcid.org/0009-0008-1913-876X, e-mail: nenad.cvjeticanin@cvjeticaninlegal.com

UVOD / INTRODUCTION

„Zelena i digitalna transformacija idu ruku pod ruku“, izjava je Ursule fon der Lajen, predsednice Evropske komisije iz decembra 2020. godine. Ova nedvosmislena poruka predstavlja zvanični stav ključnih donosilaca odluka Evropske Unije, koji kroz različite programe, aktivno sprovode u delo.

U odnosu na kompanije, perspektiva bazirana na inovacijama ukazuje da će održivost imati odlučujući uticaj na transformaciju mnogih industrija tokom sledećih godina i decenija. Sveukupno održivost je relativno širok koncept sa mnogim različitim značenjima.

Mnogi autori smatraju da je održivost širi pojam od očuvanja životne sredine i takođe uključuje ekonomske i društvene faktore (Elkington, 2018). Ovo shvatanje je u skladu sa Ciljevima održivog razvoja (United Nations, 2015), kao i sa konceptom kreiranja zajedničkih vrednosti, koje opisuju aktivnosti kompanija u ostvarivanju finansijskih i strateških ciljeva dok istovremeno daju pozitivan doprinos životnoj sredini i društvu (Lichtenthaler, 2021).

Sa druge strane, digitalizacija se može definisati kao upotreba digitalnih tehnologija radi promene poslovnog modela i obezbeđivanja novih prihoda i mogućnosti za stvaranje novih vrednosti, što u suštini predstavlja proces prelaska na digitalni biznis (Gartner, 2019).

Cilj ovog rada je analiza procesa digitalne transformacije u različitim oblastima industrije i ekonomije.

1. DIGITALIZACIJA I ODRŽIVOST / DIGITIZATION AND SUSTAINABILITY

U januaru 2022. objavljeno je da je čovečanstvo premašilo planetarnu granicu u vezi sa zagađenjem životne sredine i „novim entitetima“, zagađujućim supstancijama, uključujući plastiku (Persson et al., 2022).

Ovo je glavni razlog za brži prelaz na zelenu ekonomiju, posmatrajući to kao tranzitni period do potpune održivosti ekonomije. U tom smislu, neophodno je napraviti jasno razgraničenje između ova dva pojma.

Zelenom ekonomijom se može smatrati ekonomska aktivnost koja se vrši uz niske emisije ugljenika, kroz koju se resursi efikasno troše i koja je društveno inkluzivna (<http://forsmontenegro.org>).

Zelena ekonomija se ne može smatrati supstitutom za održivi razvoj, već načinom ostvarivanja takvog razvoja na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou.

Zelenu ekonomiju, dakle treba shvatiti kao univerzalnu i transformativnu promenu globalnog statusa kvo, koja će iziskivati fundamentalnu promenu vladinih prioriteta (Đorić, 2021).

U kontekstu digitalne transformacije, tehnologija predstavlja pokretačku snagu ili motor inovacija, čak i kada je u pitanju održivost. Da bi se uspešno ostvarila zelena ekonomija u industriji, neophodno je iskoristiti tehnologije sposobne da maksimiziraju efikasnost proizvodnje (Stojković, Vasiljević, 2021).

Korišćenje novih tehnologija obezbeđuje razvoj inovativnih proizvoda. Nove tehnologije imaju uticaja na poslovne procese, čineći ih efikasnijim.

Digitalna transformacija utiče na gotovo sve segmente poslovanja poslednjih godina, a uloga novih tehnologija u tom procesu ogleđa se u mnogim aspektima poslovanja (IDC Corporate USA, 2017; Ristić i dr., 2021):

- *Optimizacija resursa* i smanjenje troškova što omogućava veću dobit.

- *Smanjenje troškova poslovanja* povećava produktivnost i osigurava bolji i konzistentniji nivo kvaliteta.

- *Analizu i odlučivanje u realnom vremenu* omogućavaju nove tehnologije. Sposobnost brze obrade podataka u realnom vremenu, stvara osnovu brzog donošenja odluka što obezbeđuje agilnost i fleksibilnost, odnosno sposobnost kompanija da se prilagođavaju situacijama stvarajući konkurentsku prednost u digitalnoj ekonomiji.

- *Poboljšanom korisničkom iskustvu* doprinose nove tehnologije koje su osnovane na robotizaciji i automatizaciji procesa.

Sa druge strane, izveden kao nova kovanica, koncept digitalne održivosti, koji su predložili Gupta i saradnici (2020) je obećavajući, jer ukazuje da digitalizacija i održivost predstavljaju komplementarne pojmove koji se preklapaju i često međusobno dopunjuju. Autori su, očigledno, u pravu, jer dok digitalizacija predstavlja sredstvo, održivost je cilj kome se teži.

2. MOGUĆNOSTI DIGITALIZACIJE NEKIH SEKTORA INDUSTRIJE / POSSIBILITIES OF DIGITIZATION OF SOME SECTORS OF INDUSTRY

Različiti sektori ekonomije mogu digitalizovati svoje radne procese i na taj način ih učiniti energetski i radno efikasnijim i samim tim „zelenijim“. U kontekstu približavanja takvog modela rezonovanja, navešćemo nekoliko primera digitalizacije radi postizanja održivosti različitih sektora industrije.

Sektor proizvodnje roba: Digitalizacija omogućava proizvodnju efikasnijom i ekološki prihvatljivijom. Sa jedne strane ovo se može postići, automatizacijom procesa, u različitim fazama proizvodnje, dok sa druge, optimizacija lanca snabdevanja može smanjiti potrošnju energije i resursa i doprineti smanjenju otpada i zagađenja životne sredine. Na ovaj način bi se ljudski rad mogao isključiti kod onih manualnih poslova koji su repetitivni, zamarajući i ne podstiču kreativnost.

Održivost poslovanja omogućava postavljanje novih kriterijuma industrijske vrednosti kompanije. Kompanija primenom održivog modela svakako dobija na tržišnoj vrednosti, jer se može uključiti u lance snabdevanja drugih održivih kompanija, na taj način formirajući određene standarde odgovornog poslovanja (Industrie 4.0 und Nachhaltigkeit, 2021).

Sektor transporta: Digitalizacija pomaže u upravljanju i optimizaciji transportnog sektora, čime se smanjuje potrošnja fosilnih goriva (kao još uvek dominantnih) i emisija gasova sa efektom staklene bašte. Sa druge strane, transportni upravljački sistemi mogu da doprinesu optimalnom korišćenju svih sredstava za transport (vodeni, drumski, železnički i vazdušni).

Sektor proizvodnje i prenosa električne energije: Digitalizacija može da pomogne u efikasnijem prenosu zelene (električne) energije. Pametne mreže i sistemi upravljanja energijom omogućavaju bolje upravljanje potrošnjom električne energije i integraciju različitih energetske sisteme. U segmentu transporta električne energije digitalizacija je napredovala, što je značajno i dovelo je do smanjenja gubitaka. Najveći problem sa proizvodnjom električne energije je taj što se ona ne može efikasno skladištiti, odnosno proizvedena električna energija se mora trošiti odmah. Proizvodnja električne energije je približno ista tokom obdanice i tokom noći, dok je potrošnja nekoliko puta veća danju, zbog potrošnje stanovništva i privrede. Povezujući energetske sisteme više država iz udaljenih vremenskih zona, teoretski se električna energija proizvedena noću u jednoj državi može transportovati i efikasno trošiti u drugoj u kojoj je u tom trenutku obdanica, što se može primeniti i u obrnutom smislu. Ovo podrazumeva da energetske sisteme nekoliko država moraju biti digitalizovani i međusobno povezani.

Sektor zdravstva: Digitalizacija može da pomogne u boljoj organizaciji, poboljšanju kvaliteta zdravstvene zaštite i sprečavanju širenja zaraznih bolesti. Elektronske medicinske karte i sistemi za upravljanje zdravstvenim podacima mogu da unaprede preventivnu zdravstvenu zaštitu i olakšaju praćenje tokom lečenja i oporavka. Elektronski prikupljene informacije o broju zaraženih su po prvi put tokom

pandemije Kovida masovno razmenjivane što je dovelo do bolje zaštite zdravstvenih sistema regiona i država, sprečavajući kretanje i cirkulaciju stanovništva, sve u cilju ograničenja širenja zaraze. Ovo bi mogao postati standardan način sprečavanja širenja infektivnih zaraznih bolesti u budućnosti.

Sektor turizma: Digitalizacija može da doprinese održivom turizmu i smanjenju štetnog uticaja na životnu sredinu. Virtuelne ture i digitalni turistički sadržaji mogu da unaprede iskustvo turista, što se naročito odnosi na udaljene i teško pristupačne turističke destinacije, do kojih saobraćajna infrastruktura nije adekvatno napredovala.

Sektor privrede: Digitalizacija može da doprinese održivom razvoju u privredi. Elektronsko poslovanje i bezgotovinsko plaćanje, naročito dematerijalizovanom valutom (kriptovalutama) mogu da olakšaju poslovne transakcije. Takođe, rad od kuće može doprineti rasterećenju saobraćaja u gradovima, povratku stanovništva životu u ruralnim sredinama, što bi dovelo do smanjenja emisija ugljen-dioksida i ravnomernijem naseljavanju.

Dematerijalizacija kroz digitalizaciju smanjuje potrošnju resursa, jer je ključni aspekt digitalizacije fokus na dodatoj vrednosti i zameni fizičkih komponenti softverom i digitalnim komponentama. Ona je već pronašla široku primenu u finansijskom sektoru (dematerijalizacija hartija od vrednosti, novca) i u muzičkoj industriji (dematerijalizacija nosača zvuka) (Industrie 4.0 und Nachhaltigkeit, 2021).

Svi ovi primeri pokazuju da je digitalizacija ključna za održivost različitih sektora ekonomije. Ona može da doprinese efikasnosti, ekološkoj održivosti, smanjenju zagađenja životne sredine i boljem kvalitetu života u celini.

Radi bržeg postizanja iznetih ciljeva, radna grupa pod organizacijom nemačke poslovne zajednice sačinila je analizu i iznela teze sa predlogom kako bi digitalni poslovni modeli mogli podstaći održivost u novoj industrijskoj revoluciji popularno nazvanoj „Industrija 4.0“. Radna grupa je tokom svog delovanja analizirala primere 60 nemačkih kompanija.

Većina teza radne grupe se mogu primeniti i na zemlje u razvoju, kao što je naša, pa bismo zato izdvojili nekoliko najprimerljivijih (Industrie 4.0 und Nachhaltigkeit, 2021):

- *Efikasnije korišćenje resursa* je važan početak, dok su održivi modeli poslovanja budućnost. Ovde se ukazuje da bi novi modeli poslovanja morali biti koncipirani na održivom poslovanju, s obzirom da efikasnije korišćenje resursa više nije dovoljno.

- *Dostupnost informacija* postaje osnovna vrednosna pretpostavka održivih poslovnih modela. Ova teza ukazuje da je od suštinskog značaja što brži

pristup informacijama vezanim za ponudu i potražnju roba kako se ne bi gomilale zalihe, te da bi se predupredile situacije u kojima da roba ostaje neprodana, odnosno bez kupca.

- *Održivi digitalni poslovni modeli* balansiraju između maksimizacije profita i odgovornosti za društvo. Održivi poslovni modeli uvećavaju vrednost kompanije preuzimajući deo društvene odgovornosti za negativan uticaj na životnu sredinu, time se profilisuju kao odgovoran poslodavac. Narativ „društveno odgovorna kompanija“ je širi pojam koji svakako obuhvata i održivo poslovanje.

S napretkom informaciono-komunikacionih tehnologija, komuniciranje kompanija sa okruženjem o društveno odgovornom poslovanju poraslo je u značajnoj meri. Obe strane u dijalogu, okruženje i kompanije, su podjednako posvećene pružanju informacija u vezi s društvenom odgovornošću, te na taj način ulažu zajedničke napore kako bi se prevazišli postojeći problemi i poteškoće sa kojima se kompanije i njihovo okruženje (društvo) suočavaju (Mazur-Wierzbicka, 2021).

- *Nova tržišta* dostupna preko digitalnih platformi značajno povećavaju održivost celokupne industrije. Pojedine platforme će nuditi proizvode zasnovane na održivom biznis modelu kupcima koji insistiraju na tome, pa se tako otvaraju nova specijalizovana tržišta na kojima cena proizvoda ne igra ključnu ulogu.

- *Povoljan politički okvir* utire put transformaciji ka održivosti. Donosioci odluka moraju aktivno podržavati održivo poslovanje fiskalnim olakšicama i drugim merama. Biznis modeli zasnovani na održivom razvoju imaju nižu marginu rasta i zato su manje konkurentni u odnosu na tradicionalne ekstenzivne poslovne modele, te im je stoga neophodna pomoć države, naročito u početnim fazama razvoja.

Zaključak ove radne grupe jeste da je digitalizacija ključna za održivost industrije.

S druge strane, više je autora koji smatraju da digitalizacija (pogotovo ubrzana) pored pozitivnih, ima i svoje negativne efekte.

Uvođenje najmodernijih digitalnih tehnologija u različite sfere javnog života proizvodi dubok i raznolik efekat (pozitivan i negativan) na okolinu. Pozitivni efekti digitalizacije ekonomije se povezuju sa dematerijalizacijom roba i usluga, povećanjem produktivnosti koju tehnologija donosi, smanjenje štetnih emisija, itd. Negativni efekti mogu biti povećana potrošnja energije od strane domaćinstava i privrede, uvećanje elektronskog otpada, itd. Većina negativnih efekata su predvidive prirode, te se adekvatnim planiranjem mogu kontrolisati (Vishnevsky et al., 2021).

Takođe, jedan od argumenata za odlaganje investicija u inovacije i digitalizaciju jeste ekonomska kriza, odnosno cena takve investicije u sadašnjem neizvesnom ekonomskom trenutku. Rešenje bi mogle biti frugalne (eng. *frugal*), odnosno „štedljive“ inovacije. Ovakve inovacije predstavljaju rešenja u okviru kojih kompanija raspolaže sa skromnim proizvodnim resursima, bilo da se radi o proizvodima, uslugama, procesima ili poslovnim modelima, a koji su dizajnirani uprkos finansijskim, tehnološkim, materijalnim ili drugim ograničenjima i čiji je konačan ishod znatno jeftinije rešenje u odnosu na konkurentsku ponudu (Hossain, 2018).

3. POSEBAN ZNAČAJ SPECIJALIZOVANIH KADROVA / IMPORTANCE OF SPECIALIZED STAFF

Digitalizacija je uvela Četvrtu revoluciju u upravljanje ljudskim resursima (Jovanović, Lukinović, 2019). Roboti rade zajedno sa ljudima ili autonomno putuju kroz pogone i mogu ostvariti promene u proizvodnim procesima (Marković i dr., 2020).

Tehnologije poput virtuelne stvarnosti povezuju radnike sa fabrikom. Za mnoge je to razlog za optimizam, dok drugi ukazuju na ozbiljne probleme. Sve više se uviđa potreba za „revolucijom veština“ - pomoć ljudima da se prilagode i unaprede sopstvene veštine u primenljivom svetu rada u svim oblastima informatičkih nauka i osvajanja novih softvera (Ristić i dr., 2020).

Iz ugla Industrije 4.0 ljudski kapital, odnosno kadrovi dobijaju na vrednosti, dok osnovni kapital, koji svoju materijalizaciju ima u postrojenjima za proizvodnju i preradu, gubi na značaju. Specijalizovano obrazovanje kadrova time počinje da čini ključnu prevagu. Ovakav zaključak se nameće čak i u fazi planiranja i uvođenja digitalizacije u poslovne procese, jer upravo zarade lica zaposlenih u informatičkim sektorima koji sprovode digitalizaciju rastu eksponencijalno. Ovde prvenstveno mislimo na programere, operatere i naučnike koji proučavaju baze sa velikim količinama podataka.

Digitalizacija u ekstremnim situacijama, na primer u slučaju pandemija, traži ubrzanje reagovanja i fleksibilnih promena u primeni ljudskih resursa, a takođe metoda lečenja (Ristić i dr., 2021).

Analiziraćemo primer iz sektora proizvodnje roba široke potrošnje. Digitalizacijom jednog segmenta proizvodnog radnog procesa (na primer kontrole kvaliteta finalnog proizvoda), iz tog procesa se isključuje nekoliko skupih postrojenja (tradicionalni osnovni kapital) i određeni broj radnika sa nižim obrazovanjem, dok se kao zamena uvodi softver koji upravlja senzorom kontrole kvaliteta i jedan visoko-obrazovani operater softvera sa visokom

zaradom. Tako se jedna faza radnog procesa proizvodnje roba može digitalizovati, učiniti održivijom i u celosti efikasnijom. Ovakva analogija se može primeniti na svaku fazu proizvodnog procesa, jer digitalizacija ne podrazumeva samo manju potrebu za prirodnim resursima, već i manju upotrebu mehanizacije. Rezultat je svakako povećanje održivosti.

ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Svi sektori privrede imaju veliki potencijal za digitalizaciju, što može doprineti njihovoj održivosti i efikasnosti. Manja potrošnja primarnih resursa (energije ili sirovina) jeste zajednički činilac u svim navedenim primerima. Time se sa jedne strane postiže ušteda i omogućava njihovo veće očuvanje zarad budućih generacija, dok se sa druge smanjuje generisanje otpada i emisija štetnih gasova.

Preraspodela vrednosti kapitala sa tradicionalnog (materijalnog) ka ljudima, kao novoj vrednosti, omogućava državama sa nižim nivoom ekonomskog razvoja da sustignu visokorazvijene zemlje uz relativno mala ulaganja.

Ulaganja u ljudski kapital strukturalno i sistemski moraju vršiti u obrazovanje i istraživanje putem osnivanja tehnoloških parkova i istraživačkih instituta, kako bi se oformili specijalizovani digitalno opis-menjeni kadrovi.

Ova ulaganja mogu stvoriti šansu koju pruža Četvrta industrijska revolucija (Industrija 4.0) da se konačno smanji ekonomski jaz između bogatih i siromašnih..

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Đorić, Ž. (2021). Zelena ekonomija i održivi razvoj u zemljama Zapadnog Balkana, *Ekonomске ideje i praksa*, 41, 67-91.
- [2] Elkington, J. (2018). 25 Years Ago I Coined the Phrase "Triple Bottom Line." Here's Why It's Time to Rethink It. *Harvard Business Review*, Digital Articles
- [3] Gartner. (2019). Digitalization. Information technology glossary. Accessed on 9th July 2021: <https://www.gartner.com/en/information-technology/glossary/digitalization>.
- [4] Gupta, S., Motlagh, M., & Rhyner, J. (2020). The Digitalization Sustainability Matrix: A Participatory Research Tool for Investigating Digitainability. *Sustainability*, 12(21), 9283. DOI:10.3390/su12219283
- [5] Hossain, M. (2018). Frugal innovation: A review and research agenda. *Journal of Cleaner Production*, 182, 926-936.
- [6] IDC Corporate USA. (2017). *Four Ways Intelligent ERP Applications Deliver Value to Your Organization*. Framingham, Massachusetts, pp. 2-5.
- [7] Industrie 4.0 und Nachhaltigkeit – Zehn Thesen, wie digitale Geschäftsmodelle Nachhaltigkeit in der Industrie 4.0 fördern. *Thesepapier der Plattform Industrie 4.0*, Berlin, Oktober 2021.
- [8] Јовановић Л., Лукиновић М. (2019). Примена иновација у четвртој индустријској револуцији, *Ecologica*, 26(95), 427-431.
- [9] Lichtenthaler, U.C., (2021). Digitainability: The Combined Effects of the Megatrends Digitalization and Sustainability, *Journal of Innovation Management*, 9(2), 64-80. DOI: 10.24840/2183-0606_009.002_0006
- [10] Marković, B., Milošević, D., Ilić, D. (2020). Značaj primene veštačke inteligencije i farmaceutskih robota za smanjenje rizika po ljude i životnu sredinu. *Ecologica*, 27(98), 247-253.
- [11] Mazur-Wierzbicka, E. (2021). E-communication and CSR - a new look at organizations' relations with stakeholders in the time of digitalization, *Procedia Computer Science*, 192, 4619-4628.
- [12] Persson, L., Almroth, B.M.C., Collins, C.D., Cornell, S., et al. (2022). Planetary boundary for novel entities, *Environ. Sci. Technol.* 56(3), 1510-1521.
- [13] Ristić, Z., Damnjanović, A., Nedeljković, D., Krstić Randić, J., Tarhouni, E.A.M. (2021). Strategija upravljanja ljudskim resursima u uslovima pandemije i intenzifikacije digitalizacije. *Ecologica*, 28(104), 525-532.
- [14] Ristić, Z., Džafić, G., Jevremović, M., Damnjanović, A. (2020). Nove tehnologije - Izazovi za kompanije i održiv ekonomski razvoj. *Ecologica*, 27(99), 401-407.
- [15] Stojković, R., Vasiljević, D. (2021). Praktični aspekti Zelene ekonomije, *Ecologica*, 28(103), 378-386.
- [16] United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York: General Assembly.
- [17] Vishnevsky, V. P., Harkushenko, O. M., Zanizdra, M. Yu., and Kniaziev, S. I. (2021). Digital and Green Economy: Common Grounds and Contradictions. *Sci. innov.* 17(3), 14-27. DOI:10.15407/scine17.03.014
- [18] Zelena ekonomija, Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore & FORS Montenegro. Dostupno na: <http://forsmontenegro.org/wp-content/uploads/2018/01/Zelena-ekonomija.pdf>